

УДК 631.14

ВПЛИВ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Скоромна О.Ю.

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

У статті було визначено найбільш прибуткові види продукції та проаналізовано галузеву структури сільськогосподарських підприємств Харківської області. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу запропоновано оптимальну галузеву структуру. За використанням графічного методу було змодельовано прибутковість виробництва при різному сполученні галузей.

Ключові слова: галузева структура, прибуток, збиток, фактори формування прибутку.

Перехід до ринкових умов господарювання, привів до того, що на даний момент аграрні підприємства самостійно обирають напрям своєї діяльності. Перед кожним керівником постає питання вибору провідної галузі виробництва – рослинництва чи тваринництва, аби досягти максимуму прибутку для забезпечення розширеного відтворення та інтенсифікації виробництва. Та, окрім максимізації прибутку, необхідно враховувати широке коло чинників щодо вибору виробничого напрямку: наявність виробничих ресурсів, кількість та якість трудових ресурсів, природо-кліматичні умови та ін. До того ж необхідно враховувати екологічну безпеку та збереження родючості ґрунтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі удосконалення галузевої структури в сільськогосподарських підприємств присвячені праці таких вчених: В.Г. Андрійчука [1], А.О. Соколової [2], Хміль Н.В. [3] та ін. Питанням спеціалізації та концентрації виробництва приділяли увагу науковці Л.І. Боднарчук [4], Ф.В. Горбонос [5], І. Яців [6] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання пошуку оптимальної галузевої структури, що б задовольняла екологічні вимоги, забезпечувала дотримання сівозмін та приносила максимум прибутків при сполученні окремих галузей в сільському господарстві і на даний час є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження впливу галузевої структури аграрних підприємств на формування фінансових результатів.

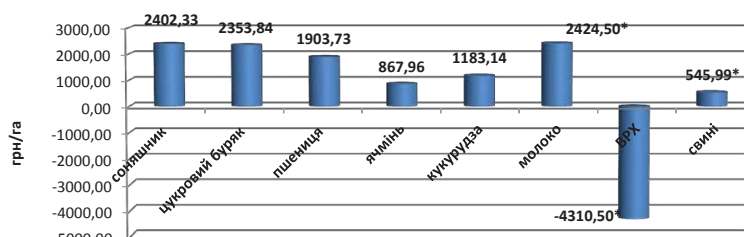
Виклад основного матеріалу дослідження. Для цілей дослідження впливу галузевої структури на фінансові результати необхідно обґрунтувати сутність такого поняття як «галузь». Як стверджує академік В.Г. Андрійчук, галузь – це частина сільськогосподарського виробництва, яка відрізняється від його інших частин кінцевою продукцією, набором засобів виробництва (предметів і знарядь праці), технологією виробництва і його організацією, а також професійним складом працівників [1]. Професор В.Я. Амбросов наголошує на важливості організаційного вдосконалення галузевої і виробничої структур, визначення спеціалізації з урахуванням довгострокової кон'юнктури ринку [8].

Таким чином, слід визначити за рахунок чого галузева структура дає найбільший економічний ефект, які види продукції є найвигіднішими для виробництва. Дослідити прибутковість від реалізації основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами в Харківській області за 2014 р., в розрахунку на 1 га, можна за допомогою рис. 1.

За даними графіку, найвищі прибутки в розрахунку на одиницю площі, підприємства отримують від реалізації соняшнику – 2402,33 грн/га, від реалізації цукрових буряків – 2353,84 грн/га, пшениці – 1903,73 грн/га, кукурудзи – 1183,14 грн/га, ячменю – 867,96 грн/га.

Проте, щодо галузі тваринництва розрахунок прибутку на одиницю площі не може бути обчислений, так як не відповідає логіці. Тому для порівняльності галузей було проведено розрахунок з урахуванням, нормативних витрат кормів на 1 ц продукції та фактичної урожайності кормових культур. Одержані результати дають змогу зробити такі висновки: виробництво молока було прибутковим – 2424,50 грн/га, виробництво свинини мало дещо менші прибутки – 545,99 грн/га, виробництво м'яса ВРХ було збитковим, розмір збитків 4310,50 грн/га.

Кожне підприємство на сучасному етапі самостійно обирає виробничий напрям, проте галузь сільського господарства є досить специфічною і кожен рік є особливим, одні й ті ж самі види продукції в різні роки дають різні фінансові результати. Це зумовлено багатьма факторами які несуть як суб'єктивний так і об'єктивний характер. Нестабільна економічна ситуація в державі, знецінення національної валюти, випереджуючи темпи інфляції – все це приводить до зростан-

Рис. 1. Фінансові результати від реалізації основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами в Харківській обл. за 2014 р., грн/га

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності підприємств

* – визначення фінансових результати по продукції тваринництва на одиницю площі проведено з урахуванням необхідного обсягу кормів.

ня цін на виробничі ресурси, збільшуючи собівартість виробленої продукції. До об'єктивних факторів можна віднести природно-кліматичні умови, шкідники та хвороби рослин, що безпосередньо впливають а урожайність. Всі ці чинники безпосередньо впливають на формування фінансових результатів господарської діяльності аграрних підприємств. Тому планування роботи підприємства, зокрема його галузевої структури, є досить важливим завданням. Для більш наочного розуміння ситуації проаналізуємо вплив питомої ваги окремих видів продукції на прибутковість сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2014 р. (табл. 1).

За даними таблиці, можемо зазначити, що прибуток по області в середньому складав 1766,12 грн/га, провідними культурами для вирощування є зернові, що займають 63,4% в структурі посівних площ. На другому місці знаходиться сояшник – 25,4% в структурі посів-

них площ. В звітному році підприємства майже не займалися вирощуванням цукрових буряків, дана культура в структурі посівних площ становила лише 1,5%.

Розглянувши детально групи підприємств, що мали фінансовий результат у вигляді збитку, зазначимо: найбільшу частку в структурі товарної продукції складали зернові, частка сояшнику в даних групах була нижче за середнє значення по області. Варто відмітити, що галузь тваринництва серед найзбитковіших підприємств є добре розвинена.

Групи підприємств, що отримали найбільші прибутки – від 3500,1 до 4000,0 та підприємств з прибутком від 4500,1 до 5000,0 грн/га, мали в структурі посівних площ сояшнику понад 30,0%. Галузь тваринництва в даних підприємствах майже відсутня.

Загальновідомим є той факт, що наша країну вважають житницею Європи, вона є провідним

Таблиця 1

Взаємозв'язок прибутковості сільськогосподарського виробництва з структурою посівів та щільністю поголів'я тварин в сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2014 р.

Групи підприємств за розміром прибутку (збитку), грн/га	Кількість підприємств в групі	Прибуток (збиток) на 1 га, грн/га	Витрати, грн/га	Виручка, грн/га	Питома вага в структурі посівних площ%			Щільність поголів'я на 100 га с.-г. угідь (рілля), голів		
					Зернові	Цукровий буряк	Сояшник	Корови	ВРХ	Свині
до - 500	22	-1632,16	7961,80	6329,64	48,2	0,6	22,1	1,7	3,3	2,9
- 500,1-0,0	20	-288,47	5110,65	4822,18	42,7	2,3	22,6	5,3	6,3	1,3
0,1-500,0	67	283,89	5034,34	5318,22	43,0	1,8	20,9	2,6	3,9	2,0
500,1-1000,0	63	743,75	5086,81	5830,57	51,5	0,3	26,3	2,5	4,4	1,6
1000,1-1500,0	81	1223,81	5700,82	6924,63	55,6	0,2	27,5	3,7	5,1	4,9
1500,1-2000,0	55	1719,62	4427,25	6146,86	48,7	1,1	22,6	3,6	5,1	1,8
2000,1-2500,0	50	2205,19	6662,80	8867,98	55,8	1,8	26,4	2,4	4,4	4,9
2500,1-3000,0	38	2718,96	5966,79	8685,75	56,6	4,6	23,6	4,4	9,0	6,5
3000,1-3500,0	30	3228,81	5699,12	8927,93	54,2	1,1	28,1	4,5	5,9	1,0
3500,1-4000,0	22	3791,39	5859,41	9650,80	54,4	2,5	32,1	1,2	1,8	0,0
4000,1-4500,0	11	4135,03	7309,44	11444,46	53,8	1,8	27,2	2,7	4,6	0,0
4500,1-5000,0	9	4719,61	5882,36	10601,97	55,5	3,2	34,2	1,3	2,2	0,0
понад 5000,1	32	5890,42	10171,86	16062,28	52,6	0,4	26,6	3,9	5,4	1,2
В середньому	500	1956,9	6011,4	7968,3	51,8	1,5	25,4	3,3	5,0	2,8

Джерело: розраховано автором на основі статистичної звітності підприємств

Таблиця 2

Вплив питомої ваги зернових в структурі посівних площ на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2014 р.*

Групи підприємств за питомою вагою зернових в структурі посівних площ, %	Кількість підприємств в групі	Питома вага зернових в структурі посівних площ	Прибуток (збиток) на 1 га с.-г. угідь, грн/га	Витрати, грн/га	Виручка, грн/га	Питома вага в структурі посівних площ, %		Щільність поголів'я на 100 га с.-г. угідь (рілля), голів		
						Цукровий буряк	Сояшник	Корови	ВРХ	Свині
0	7	0,0	-404,86	6955,00	6550,14	0,0	46,6	4,9	3,9	0,0
0,1-10,0	5	55,9	360,55	1559,02	1919,57	0,0	5,1	0,0	0,0	0,0
10,1-20,0	14	17,7	1153,00	1940,03	3093,03	3,7	17,7	1,2	3,0	1,6
20,1-30,0	18	24,8	785,90	7878,96	8664,85	6,3	24,6	4,7	7,2	0,0
30,1-40,0	44	36,1	1515,19	6424,10	7939,29	0,6	29,9	6,8	10,3	4,2
40,1-50,0	86	45,9	2562,17	7216,99	9779,15	1,7	25,4	5,8	8,8	3,4
50,1-60,0	132	55,2	1736,9	5970,19	7707,14	1,1	28,7	1,9	2,8	2,2
60,1-70,0	104	64,8	2331,1	5567,72	7898,85	1,5	24,2	1,2	2,0	2,5
70,1-80,0	66	73,6	2092,5	5000,02	7092,54	1,6	20,0	1,1	2,5	3,0
понад 80,1	24	83,5	1749,2	4961,10	6710,31	0,0	16,4	0,8	0,8	4,9
В середньому	500	51,8	1956,91	6011,42	7968,33	1,5	25,4	3,3	5,0	2,8

Джерело: розраховано автором на основі статистичної звітності підприємств

експортером зернових до всього світу. В Харківській області також провідними культурами вирощування є зернові, що займають 51,8% в структурі посівних площ. Зважаючи на це, подальший напрямок дослідження було спрямовано на визначення впливу питомої ваги зернових в структурі посівних площ на прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 2).

За наведеними даними простежується чітка закономірність між прибутковістю та питомою вагою посівів. Так, в групі підприємств, де зовсім не вирощують зернові, отримано фінансовий результат у вигляді збитку – 404,86 грн/га. Надалі зі збільшенням посівів спостерігаємо поступове зростання фінансових результатів. Найвищі прибутки – 2562,17 грн/га отримують підприємства з питомою вагою зернових від 40,1 до 50,0%.

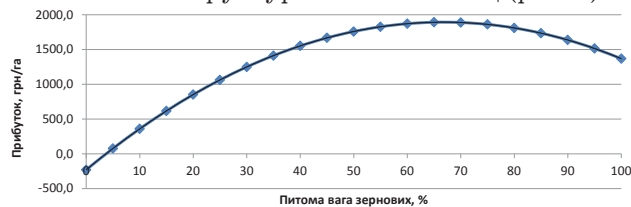
Проведене дослідження за методом групувань не дає повного уявлення про формування фінансових результатів при сполученні окремих галузей. Тому для визначення ступеню впливу факторів, за основу було обрано метод кореляційно-регресійного аналізу, результатом якого є рівняння параболі. Взаємозв'язок між прибутковістю (y) і питомою вагою певної культури в структурі посівних площ ($x_1, x_2, x_3, x_n \dots$) можна відобразити за допомогою квадратного рівняння регресії:

$$y = a_0 + a_1x + a_2x^2 \quad (1)$$

В результаті кореляційного аналізу залежності прибутку від питомої ваги зернових в структурі посівних площ, отримали рівняння параболі:

$$y = -229,4 + 63,5x - 0,47x^2 \quad (2)$$

Використавши дане рівняння, зобразили графічно залежність прибутковості від питомої ваги соняшника в структурі посівних площ (рис. 2).

Рис. 2. Залежність прибутковості від питомої ваги зернових в структурі посівних площ в сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2014 р.*

* Джерело: розрахунки автора на основі статистичної звітності підприємств

Отже, прибутковість сільськогосподарських підприємств напряму залежить від посівів зернових. Коефіцієнти рівняння говорять про наявність прямого зв'язку – зі збільшенням питомої ваги зернових зростає прибутковість. Проте, зростання прибутковості можливе лише до певної межі. Так, знайшовши похідну функції і прирівнявши її до нуля (формула 2), отримуємо рівняння прямої:

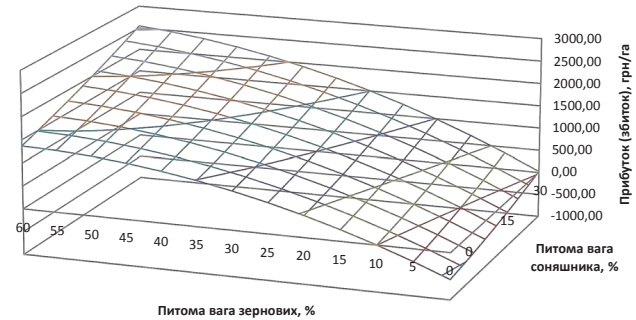
$$y = 63,5 - 0,94x \quad (3)$$

Екстремум функції буде в точці $x = 67,5$, тобто за умови, що зернові займатимуть 67,5% в структурі посівних площ значення прибутку буде максимальне – 1915,42 грн/га. Подальше збільшення зернових в структурі посівних площ приведе до зменшення фінансових результатів, що підтверджує дію закону спадної віддачі.

За допомогою квадратного рівняння параболі, спробуємо почергово розрахувати фінансові результати, при сполученні окремих галузей. За умови сполучення зернових (x_1) та соняшника (x_2) рівняння прийме наступний математичний вираз:

$$y = -568,53 + 61,68x_1 - 0,49x_1^2 + 9,44x_2 + 0,13x_2^2 + 0,24x_1x_2 \quad (4)$$

Графічне зображення залежності прибутку від структури посівів зображено на рис. 3.

Рис. 3. Залежність впливу факторів структури посівної площі зернових (x_1) та соняшника (x_2) на прибутковість (y) у сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2014 р.

* Джерело: розрахунки автора на основі статистичної звітності підприємств

За проведеними розрахунками визначили, що найбільш вдале співвідношення для максимізації прибутку буде за умови, якщо в сівозміні 60% площ буде зайняте під зернові культури, а решта 40% буде засіяна соняшником. При такому співвідношенні прибуток становитиме 2545,82 грн/га. Отримання високих прибутків можливе лише при умові вирощування зернових, навіть якщо під технічною культурою – соняшником буде зайнято 40,0%, а площа зернових в структурі буде незначною, прибуток буде мінімальний.

За таким же алгоритмом було визначено залежність прибутку при зерново-молочному напрямку виробництва. Проведені розрахунки, дають підстави зробити висновок, що обравши такий напрям виробництва підприємства не перетинають межу збитковості. Проте, максимальне значення розрахункового прибутку – 1985,03 грн/га, буде за умов відсутності галузі молочного скотарства та при питомій вазі зернових в розмірі 60,0% в структурі посівних площ. Подальше зростання щільності поголів'я веде до незначного, але поступового зниження прибутку. За умов коли зернові складатимуть 60,0% площі посіву, а щільність поголів'я 15 голів на 100 га с.-г. угідь розрахункове значення прибутку становитиме 1587,61 грн/га.

Продовжуючи дослідження в даному напрямку, проаналізували оптимальне співвідношення ще двох факторів впливу на прибутковість (y) – питомої ваги соняшника в структурі посівних площ (x_2) та щільності поголів'я корів (x_3). Розрахувавши модельний приклад визначили, що при сполученні галузей фінансовий результат не перетинає межу збитковості. Найвищі прибутки в розрахунку на одиницю площі підприємства одержують при перетині факторної ознаки x_2 межу в 30,0%. За таких умов прибуток на 1 га с.-г. угідь перевищує 2000,0 грн, до

того ж збільшення даної результативної ознаки відбувається пропорційно збільшенню другого фактору x_3 (щільність поголів'я). Максимальне значення прибутку можливе при максимальному нароощуванні двох факторів. Тобто найвище значення прибутку – 2584,11 грн/га, буде за умови якщо соняшник в структурі посівних площ буде займати 40,0%, а щільність поголів'я – 15 голів на 100 га с.-г. угідь. Подальше нароощування соняшника в структурі сівозмін буде сприяти збільшенню прибутковості виробництва, але господарствам не варто нехтувати екологічною ефективністю виробництва та перенасичувати сівозміни технічними культурами.

Висновки. Галузева структура справляє визначальний вплив на формування фінансових результатів в сільському господарстві. Найбільш прибутковими культурами традиційно залишаються соняшник та зернові, щодо галузі тваринництва – молочне скотарство. Більшість підприємств Харківської області займаються лише

галуззю рослинництва, для отримання максимального фінансового результату їм необхідно збалансувати структуру сівозмін таким чином, щоб група зернових культур займала близько 60%, а під технічними культурами було зайнято від 30 да 40% посівної площі. В підприємствах зерново-молочного напряму виробництва, отримання максимального прибутку досягається при найменшій щільності поголів'я.

Дослідження показали, що найбільший економічний ефект матиме фактор насиченості сівозмін технічними культурами, а саме соняшником. Нажаль, в ринкових умовах ведення аграрного бізнесу й досі відсутні механізми врегулювання економічної та екологічної складової. Проте, аграрним підприємствам слід раціонально використовувати посівні площі – насичення сівозміни соняшником веде до так званого перманентного прибутку, а згодом, через виснаження ґрунтів до зменшення урожайності та зниженню рівня доходів, а відповідно і прибутків.

Список літератури:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Соколова А. О., Мельник А. В. Необхідність удосконалення галузевої структури виробництва в аграрних підприємствах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/retrieve/6007/am10_115-121.pdf
3. Хміль Н. В. Стратегія удосконалення галузевої системи управління на засадах сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/42.pdf
4. Боднарчук Л. І. Спеціалізація і концентрація виробництва / Л. І. Боднарчук, К. І. Ємець, Л. Л. Дудка // Пасіка. – 2008. – № 12. – С. 2-3.
5. Горбонос Ф. В. Концентрація виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/1800010236292/ekonomika/kontsentratsiya>
6. Яців І. Концентрація виробництва у сільськогосподарських підприємствах як чинник формування в них конкурентних переваг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>
7. Валова продукція сільського господарства України за 2014 рік: Статистичний бюлетень / За ред. О. М. Прокопенко; Державна служба статистики України. – 2014. – 27 с.
8. Амбросов В. Я. Відтворення виробничого потенціалу при трансформації аграрних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua>

Скоромная Е.Ю.

Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева

ВЛИЯНИЕ ОТРАСЛЕВОЙ СТРУКТУРЫ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРИБЫЛИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье были определены наиболее прибыльные виды продукции и проанализирована отраслевая структура сельскохозяйственных предприятий Харьковской области. С помощью корреляционно-регрессионного анализа определено оптимальную отраслевую структуру. С использованием графического метода была смоделирована прибыльность производства при различном сочетании отраслей.

Ключевые слова: отраслевая структура, прибыль, убыток, факторы формирования прибыли.

Skoromnaya E.Yu.

Kharkov National Agrarian University V.V. Dokuchaeva

INDUSTRY STRUCTURE INFLUENCE ON THE FORMATION OF INCOME OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

In article identified the most profitable products and analyzed the sectoral structure of the agricultural enterprises of the Kharkov region. Using regression analysis to determine the optimal industrial structure. Using a graphical method was modeled profitability of production at various industries combined.

Keywords: branch structure, profit, loss, factors of profit.